

Víctima: Antoni Sitges Febrer
Autoria: La seva família

A la memòria d'Antoni Sitges Febrer. La seva família vol aportar aquesta entrevista, feta per Jaume Adrover del diari Ara Balears, perquè la seva memòria no sigui mai oblidada.

«No volem jugar amb tu perquè ets roig, igual que ton pare, que per això el mataren»

Jaume Adrover entrevista Jaume Sitges Antich, *Morret* (Son Macià, 1927), que aporta un testimoni personal sobre la desaparició i assassinat de son pare durant la guerra civil. L'amo en Jaume i la seva família patiren la repressió del règim, visqueren la por, afrontaren l'escassetat i la incertesa, i ho feren just després de perdre son pare.

Jaume Adrover

Qui era Toni Sitges Febrer *des clot* quan va esclatar la guerra civil?

Era mon pare i el batle de Son Macià, fins que se l'endugueren a la presó de Manacor. Era bon amic del batle *Garanya* i, a banda d'això, un nebot de mon pare es va casar amb una filla seva. És per això que a nosaltres ens feren més causa¹ que a qualsevol altra família de Son Macià.

El vostre pare era pagès, religiós... Però sabeu quines idees tenia?

No ho sé, jo era un al·lot. I llavors que, un temps, un batle feia feines senzilles. Havia demanat que arreglassin els carrers i quan tenia temps ell mateix semblava pins a la plaça, perquè fessin ombra qualche dia. Me'n record perquè jo tenia 6 o 7 anys i els hi aguantava drets mentre ell els acostava terra. Ja no en queda cap, de pi, per cert.

Quan hi va haver el desembarcament republicà, què feia el vostre pare?

Tothom anava erugat. Ell i 6 o 7 homes, l'amo en Toni *Morret*, en Macià i en Miquel *Pelut*, l'amo en Tomeu Garriguer i un parell més, romanien dins la cova des Diners tots els dies del desembarcament, per por que no els venguessin a cercar a la nit a les cases. I llavors que, d'allà dalt, veien el Port de Manacor. Si esclatava una bomba veien la claror, sentien els trons i n'estaven pendents així com podien.

¹ Més causa. Més escarni, més mal.

Quan els «nacionals» s'imposaren, vengueren a cercar-lo, no és cert?

Sí, no sé quin temps va passar, però el primer pic que vengueren arribaren amb una furgoneta grossa a ca nostra. Davallaren dos guàrdies civils i dos feixistes (falangistes). Mon pare era a fer llenya en un tros que teníem i nosaltres havíem posat la bastimenta al carro, havíem enganxat el mul i estàvem a punt de partir de cap allà on mon pare feia llenya, per tragar-la. Ma mare seia damunt la barra del carro i el meu germà Tomeu (13 anys), jo (9 anys) i la meva germana Bel (18 mesos) érem a dins es carro, molt esglaiats.

No només cercaven el vostre pare, tenc entès.

No, volien entrar a dins les cases a veure si trobarien mon pare i el batle Garanya, perquè, com que eren amics, es pensaven que podia estar amagat a ca nostra. Ma mare els va dir que tenia entès que, sense haver-hi l'amo, no es podia entrar en una casa a reconèixer. «Deteniu aqueixa dona!», va dir un dels civils. Li posaren l'escopeta arran dels pits i ella es va acubar. Nosaltres ens posàrem a plorar, i un feixista em va apuntar amb la carrabina i em va dir: «Calla que també n'hi haurà per a tu!». Aquestes paraules em quedaren gravades per a tota la vida.

Varen trobar res, dins la casa?

Hi estigueren 2 hores, botxinant pertot. «Cercam un home i no el trobam, per avui partim». Però al cap de 8 o 10 dies varen tornar a cercar mon pare. El segon pic també vengueren amb la furgoneta grossa. Mon pare i jo havíem anat a espolsar un ametler que hi ha més amunt de ca nostra, un ametler que encara ara hi és. En Miquel *Pelut* va cridar mon pare: «Toni, vine que hi ha uns senyors que volen parlar amb tu». Mon pare i en Miquel eren amics, però va haver d'acompanyar-los forçat, què havia de fer ell? Mon pare es va posar el saquet d'ametles al coll i davallàrem de cap a ca nostra. L'entraren tot d'una dins la furgoneta i d'aquest dia no l'he vist pus mai.

S'endugueren més gent de Son Macià?

També se'n dugueren l'amo en Lluís des Molí i un home que nomia Tomeu, un fadrí que feia de pastor a la possessió de Son Macià. L'endemà ens digueren que, si els volíem veure, havíem d'anar a la presó de Manacor i que els havíem de dur el dinar. Ma mare, la madona de Son Macià i sa mare d'en Lluís cada dia hi anaven a peu. Hi anaren sis dies seguits. Varen amollar en Lluís (Tomeu Adrover Oliver va ser assassinat dia 24 d'agost de 1936 a Son Coletes) al cap d'uns dies, però a mon pare no. El darrer dia hi va anar el meu germà, amb una bicicleta que tenia de l'Ajuntament. Mon pare li va dir mem si li duria qualche dobler per comprar tabac. L'endemà, quan el meu germà hi tornà amb sis reials, ja no el va trobar.

Com és que varen amollar l'amo en Lluís i no el vostre pare?

A les famílies dels macianers tancats, ens feren saber que si set persones del poble firmaven un paper com mentre eren gent de bé, els amollarien. Sa mare d'en Lluís va trobar set persones que varen firmar per ell. Ma mare en va trobar sis, entre elles la del capellà. Un horabaixa que ma mare xerrava amb el capellà al carrer, va passar a peu l'amo en Martí Vives. El capellà li va dir: «L'amo en Martí, que no firmaríeu per veure si amollen en Toni *des Clot* ?» L'amo en Martí s'atura, s'ho pensa, i veu que allà mateix, arrambat a una paret, hi havia el nou batle, que era el cap de la Falange, que se'l mirava. En veure que l'amo en Martí s'ho pensava, el cap de la Falange va dir: «Ja n'hi bastaran 6, no importa firmeu!». No va firmar, i no trobarem ningú més que ho volgués fer. L'endemà mataren mon pare.

Vos digueren que l'havien mort, que l'havien duit a Son Coletes?

No, ma mare anava cada dia a demanar per ell i li digueren que l'havien duit a Can Mir (Palma). Ningú ens volia dir res, i així passàrem els mesos sense saber ben cert si era mort o viu. Fins que jo vaig fer 16 anys, 7 anys després, no va arribar la fe de mort, el primer paper que certificava que a mon pare l'havien mort.

No me'n faig a la idea...

Idò això, no voler donar-nos la fe de mort, va tenir conseqüències, perquè varen obligar a fer el servei militar al meu germà, que per ser fill de viuda no l'hauria d'haver fet. A mi em faltava poc per anar al servei quan va arribar el paper i en vaig poder escapar.

Dins aquests 7 anys, mai ningú us va donar cap prova que fos mort?

Un dia el capellà va dir a la meva padrina «t'he de donar un paquetet». Es varen veure i li diu «jas, això és per a na Teresa, la teva filla». Eren els 6 reials que havíem enviat a mon pare per comprar tabac a la presó, i qualche cosa més, ara no en tenc record. El capellà, que el va confessar abans de morir, ho va estotjar. Varen passar anys perquè això arribàs a ca nostra. Nosaltres sabíem que era mort perquè el vespre que el duïen a Son Coletes anava fermat amb en Jaume Gallet, de s'Espinagar. En Jaume es va poder desfermar, va botar del camió i va caure dins un fondal. El donaren per mort i va estar amagat mesos per dins el Fangar, molt malferit . A en Jaume finalment l'indultaren. Devers 30 anys més tard, nosaltres dúiem es casino de Son Macià i ell venia a jugar a cartes. De vegades em deia: «Ai! Jaume, Jaume...». Ja sabíem, sense dir-nos res més, què ens volíem dir.

Com va ser la vida després, per a un al·lot com vós?

Jo no podia anar enlloc. El batle volia que jo i el meu germà anàssim a l'escola amb el vestit dels falangistes. Ens varen enviar a ca na Teresa *des Cebeiar*, que feia de cosidora, a prendre mides per fer-nos el vestit de la

falange. Al cap d'uns dies, cridaren el meu germà perquè se l'anàs a assajar. Ma mare, pots pensar! No ho volia de cap manera. També estàvem avisats de no sortir els vespres.

Tots els nins duien vestit de la falange?

No, no tots. Amb nosaltres s'hi posaren més per haver estat mon pare el batle. El vestit del meu germà, ell ja tenia 16 anys, el varen dur a ca nostra i l'obligaren a anar a fer guàrdies a Cala Morlanda, a peu. A l'escola, el batle volia que en temps de pati féssim instrucció i que jo em vestís de falangista. Com que no ho vaig voler, em varen treure de l'escola i no hi vaig poder tornar, no m'hi volia, ell.

I no anàreu més a escola, idò?

Vaig estar un any i mig sense anar-hi, però quan estava per fer onze anys hi vaig tornar 2 mitjos dies. Els altres al·lots, emperò, no em volien a jugar amb ells ni a conilló acotat, «perquè ets roig, igual que ton pare, que per això el mataren». M'ho digueren molts de pics.

Devia ser el que sentien a ca seva.

Els falangistes fins i tot ens varen privar de dur cap senya de dol. Ma mare mai va poder vestir de negre, ni nosaltres tampoc. En venir l'estiu de ple, ma mare ens va comprar dos capellets de palmes a mi i la germana, i els va posar dues cintetes negres, com a senya de dol. Un dia que vaig anar a cercar la germana a l'escola, la filla des batle ens va veure i ens va fer aturar. «Llevau-vos aquests capells tot d'una!», va dir. Ens els va tirar en terra i els va pegar potades fins que els va capolar.

Una dona tota sola i 3 al·lots, de què visquéreu?

No teníem ni per menjar, i baldament haguéssim tengut un doblar... no podíem ni anar a comprar, la gent ens apuntava amb el dit. A mi em digueren per anar a aplegar ametles a Son Llodrà Vell, a 6 reials per jornal i mantengut, i vaig dir que sí. Hi vaig anar el 1939 i el 1940. Llavors em llogaren tot l'any per fer feina a Son Cladera, i els vespres anava a fer escola a ca l'amo de Miquel Maia. Érem 7 al·lots: en Xisco de Son Cladera, en Miquel Guineu, en Guillem Cotà, en Mateu Pereta, en Jaume Llandero, en Xisco Patró i jo. I com que l'amo en Miquel tenia al·lots, deia que tant li era fer escola per a 3 que per a 8... Era molt bona persona, va fer escola a ca seva fins al 1947.

I el vostre germà, que va passar amb ell?

Se l'endugueren a fer el servei a Palma, llavors a Cadis, a Barcelona... Va estar arrestat molts de pics. Fins als 20 anys no va tornar. I tot per no donar-

nos la fe de mort de mon pare. El meu germà ens va fer molta falta, perquè a ca nostra no entrava un dobler.

Ningú del poble us va ajudar? Ni d'amagat?

No, ben al contrari. I jo no podia dir ni una paraula, sabia que ningú m'escoltaria. Un dia que l'església era a caramull (jo encara tenia 9 anys, seia a un cantonet d'un banc) el batle nou va entrar i em va dir: «Lleva't, ves a seure a un escaló». I em va prendre el lloc. Saps que ho va ser, de dolent. Si hagués sabut que algú ens ajudava, haurien rebut. Això és la por. Llavors ell captava sobrassada de casa en casa i deia que era per dur als soldats. Ningú gosava dir-li que no. La seva casa de dins el poble està feta amb tota aquella sobrassada que captava. Això hi ha gent des poble que ho sabia, però no en parlava.

On està enterrat el vostre pare? Surt el seu nom enlloc?

Surt el seu nom a qualche llibre i sabem que és a Son Coletes, dins una gaveta, però no sabem ni el lloc. Això és lo fotut. Per Tots Sants no sabríem on dur-li un ram de flors... M'entens?

Ha vingut mai ningú del Govern a demanar perdó, a retre homenatge o oferir ajuda econòmica?

Mai ens ha dit una paraula ningú. Un advocat ens va fer anar un parell de vegades a Manacor a firmar papers, i al cap de tres o quatre anys ens digueren que anàssim a Palma, amb la fe de mort de mon pare i amb dos testimonis. Vengueren amb mi l'amo en Toni Morret, que era amic seu, i l'amo en Toni Soler, que era el carter.

Esperàveu qualche cosa d'aquella anada a Palma?

No, jo ja hi vaig anar més espantat que un cuc, comprens?, però vaja. Presentàrem els papers a un militar que hi havia allà, se'ls va mirar i va dir: «Descúbranse!». Ens traguérem tots la gorra. Aquell home va compondre els papers amb dos copets damunt la taula, me'ls va esqueixar davant i els va tirar en terra. «¡Pueden irse!». Això ja era en temps de la democràcia, però de llavors mai més hem tornat a fer cap passa.

Com és que no heu pogut, o volgut, xerrar abans de tot això?

Vaig haver de callar molt, acotar el cap i mirar d'estar bé amb tothom. I també perquè passava pena, ja més endavant, que no fessin mal els meus al·lots, comprens? No em queda molt de temps, a posta en volia xerrar ara, perquè mai em vaig poder esbravar.